

**OM BARNES LYVEKOMPETANSE, BRUK
AV EN «VET IKKE»-KATEGORI I
SAMTALER, FABULERINGSELEMENTER,
OG EPISTEMISK TILLIT**

Webinar 23.02.2024

**Et faglig samarbeid
mellom RVTS og ISA
ved NTNU**

PROFESSOR ØYVIND KVELLO

The image features a dark grey background with a large, abstract graphic element. This graphic consists of several overlapping, wavy shapes in shades of deep blue and purple, creating a sense of movement and depth. A thin, vertical white line is positioned to the right of the main text area, extending from the top to the bottom of the page.

BARNS BESTE- VURDERINGER

HVA KAN INNGÅ SOM VURDERINGSPUNKTER I BARNETS BESTE?

Barnets meninger

- Hva barnet forteller via ord
- Hva barnet formidler non-verbalt
- Barnets handlinger/atferd og valg

Barnets omsorgsbehov

Barnets behov for å bli elsket, bekreftet og rommet, slik at det opplever seg varmt ivaretatt.

Barnets identitet. Det omfatter tro/religion/filosofiske innstillinger, etnisitet og språklige bakgrunn.

Barnets tilhørighet (som omfatter relasjoner, men også geografisk område)

Barnets behov for kontinuitet i livet, og forutsigbarhet i omsorgen.

Barnets behov for å opprettholde relasjoner til personer som er positive for dem.

Barnets behov for å vokse opp i utviklingsfremmende miljø, som sikrer barnet tilstrekkelig med stimulering. Til dette punktet ligger barns behov for å oppleve mestring, å få utviklet seg i tråd med sine evner/potensial, samt å få utvikle sine talenter.

Barnets rett til ikke å utsettes for krenkelser av moderat eller alvorlig grad.

Barnets behov for å beskyttes mot selvdestruktivitet, slik som rusmiddelmissbruk, alvorlig selvskading, selvmordsforsøk, prostitusjon, å inngå i masochistiske (utnyttende) relasjoner, rømninger/vagabondering osv.

Kilde: Kvello (2024)

Man skal bestrebe seg etter å få barnets/ungdommens mening. Der det ikke er mulig, så er «nødløsningen» å forsøke å anlegge et «barneperspektiv/ungdomsperspektiv», altså forsøke å ta utgangspunkt i barnet/ungdommen, basere seg på forskning osv., for å ivareta barnets/ungdommens perspektiv.

EN KONKRETISERING AV HVA BARNES MEDVIRKNING INNEBÆRER

Kvello (2021) har tatt utgangspunkt i McNeish og Newman sine sju punkter fra 2003, om barns medvirkning og utvidet oversikten til elleve punkter:

1. Tilrettelegging av samtaler inkluderer bruk av passende lokaler i forhold til samtaleinnhold, samtaleform samt barnets forutsetninger og behov.
2. Samtalens form og lengde tilpasses både samtaletemaet og barnets forutsetninger og behov.
3. Barnet skal gis tilstrekkelig med informasjon og forklaringer knyttet til den informasjon som gis, slik at det har godt nok uttalelles- og/eller beslutningsgrunnlag.

EN KONKRETISERING AV HVA BARNES MEDVIRKNING INNEBÆRER

4. Informasjonen barnet får skal gis i en ikke-førende stil slik at barnet ikke påvirkes i bestemte retninger. Inkludert i dette er fremleggelse av motstridende synspunkter på like nyanserte måter.
5. Den som gir informasjon til barn skal være nøytral i betydningen å ikke ha en egeninteresse i forhold til barnets valg. Hvis den som gir informasjonen har beslutningsmyndighet, vil det være etisk riktig å avgrense barnets valgmuligheter slik at man ikke forkaster barnets valg fordi det ikke er forenlig med lovbestemmelser, statlige føringer osv.
6. Barnet skal gis rimelig med tid slik at det ikke stresses til å uttale seg eller beslutte før det har gjort seg opp en mening.

EN KONKRETISERING AV HVA BARNES MEDVIRKNING INNEBÆRER

7. Barnet skal støttes under beslutningsprosessen. Det kan inkludere supplerende informasjon, gjentakelse av gitt informasjon som synes misforstått, glemt osv., understreking av retten til og viktigheten i å gjøre seg opp en mening.
8. Fagpersonen sjekker ut med barnet om de har forstått informasjonen og valgmuligheter som de har.
9. Den fagpersonen som har hørt barnet mening skal sikre at dette frontes når viktige avgjørelser på relevante områder tas. Det kan gjøres direkte ved å referere til barnets valg eller beslutte i tråd med deres valg, eller indirekte ved å gi informasjon videre til relevante personer og fora.

EN KONKRETISERING AV HVA BARNES MEDVIRKNING INNEBÆRER

10. Hvis barnet ikke har ønsket eller kan meddele seg, kan det representeres ved å forsøke å ha et barneperspektiv. Det er ikke synonymt med barnets perspektiv. Sistnevnte kan bare barn selv ha, mens førstnevnte kan baseres på kjennskap til barn generelt som er i lignende situasjon og med lignende karakteristika, eller forskning.
11. Barnet skal få en tilbakemelding på hva det konkret har påvirket/ medvirket til, eller hvordan dets meninger og beslutninger er forsøkt ivare tatt i relevante fora.

OM Å TILBY EN “VET IKKE”- KATEGORI

Å TILBY SVARALTERNATIVET «VET IKKE»

Både i allmennbefolkningen og blant fagpersoner, så uttrykkes tvil om nytten av å snakke med barn.

- Begrunnelsen er at barns meninger vurderes som omskiftelige, gir unøyaktige svar, og at små barn tenderer mot å besvare nonsens-spørsmål, slik som «Er melk større enn vann?» og «Er rødt tyngre enn gult?»

- Ref.: London et al., 2017

En studie viste at når 8- og 10-åringer ble intervjuet i en atmosfære med lite press, så besvarte de imidlertid ikke nonsensspørsmål, men svarte at de ikke visste

- Ref.: Roebers et al., 2007

Tendensen til å svare der det ikke er mulig, forekommer oftere hos barn i vestlige enn i asiatiske land.

- Ref.: Lee et al., 2001

Flere fortolker det som en konsekvens av at mennesker i Vesten er utpreget prestasjonsorienterte og derfor heller tar en sjans og svarer fremfor å si at de ikke vet.

Flere fagpersoner anbefaler å tilby barn svaralternativet «vet ikke» for å unngå at de svarer der de ikke burde: «Noen av mine spørsmål kan være vanskelige. Hvis du ikke vet svaret på det jeg spør deg om, så svarer du at du ikke vet».

Det er uklart om lansering av svaralternativet «vet ikke» fører til økt riktighet i svarene.

- Ref.: Earhart et al., 2014

Barn i alderen 2–5 år benytter seg i liten grad av denne svarmuligheten.

- Ref.: Fritzley et al., 2013

Fra 5 års alder så benytter barn seg i økende grad av svaralternativet «vet ikke». Spesielt nyttig synes dette svaralternativet å være for de over 8 år.

- Ref.: Vogl, 2012

Husk å justere oppgitte aldre i forhold til barn og unge med kognitive vansker, altså at de gjerne må være noe eldre for å ha nytte av en «vet ikke»-kategori enn øvrige barn.

Å GJENTA SPØRSMÅL ELLER SNAKKE OM SAMME TEMA FLERE GANGER

Det viser seg at barns svar når spørsmål gjentas blir ulike.

- Ref.: Bruck & Ceci, 2012; Johns, 2012

Det skisseres at mellom 30–50 prosent av svarinnholdet er likt mellom hver gang barnet snakker om samme tema.

- Ref.: Brubacher et al., 2011; Fisher et al., 2011; Krähenbühl et al., 2009

Det er faglige drøftinger om man derfor bør avstå fra å gjenta spørsmål. Forklaringen som noen fagpersoner gir for at barn gjerne svarer noe ulikt når de snakker om samme hendelse flere ganger, er at de tror at deres første svar var feil, eller at de ikke ble trodd.

- Ref.: Moston, 1987; Santtila et al., 2004

Om profesjonelle ønsker å snakke flere ganger om samme hendelse eller å gjenta spørsmål, bør de derfor gjøre barnet oppmerksom på at de vet at de har snakket om dette tidligere.

- Ref.: Andrews & Lamb, 2014

«En gang da du var her, så snakket vi om ... Jeg ønsker at vi snakker mer om dette i dag.» eller «Jeg spurte deg en gang om xx. For å være sikker på at jeg husker alt som du fortalte, kunne du igjen fortell om xx?».

Til tross for en risiko for negative konsekvenser av å stille samme spørsmål til barn flere ganger, er det også gode faglige begrunnelser for å gjøre det: Det viser seg at når barn forteller om et samme temaet flere ganger husker de ulike aspekter ved hendelsene.

I sum forteller de derfor mer slik at fortellingene samlet sett blir mer rikholdige uten at de blir selvmotsigende.

- Ref.: La Rooy et al., 2009; La Rooy et al., 2010; Poole, 2016; Waterhouse et al., 2016

I engelskspråklig faglitteratur benyttes begrepene «reminiscence» og «hypermnesia».

- «Reminiscence» betegner at personer kommer på nye momenter fra hendelsen når de snakker flere ganger om den.
- «Hypermnesia» betegner tendensen mennesker har mot å huske flere detaljer når de snakker flere ganger om samme hendelse.
  - Ref.: Erdelyi & Becker, 1974

Personer snakker seg altså på en måte inn i temaet, og detaljene kommer etter hvert som historien fortelles.

OM LØYN OG FABULERING

MEN KAN BARN LYVE?

Å holde tilbake informasjon er ikke å lyve

- Ref.: Drane, 2014

Det har over tiår vært drøftet om hvor oppriktige og sannferdige barn er når de skal fortelle om hendelser, underforstått om barn fantaserer rikelig og til og med om de ofte lyver

- Ref.: Evans & Lee, 2013; Fu et al., 2018; Principe & Schindewolf, 2012

Foreldre erfarer og forskning viser at selv små barn kan lyve

- Ref.: Ahern et al., 2011; Evans & Lee, 2013; Lyon & Dorado, 2008; Lyon & Evans, 2014; Talwar & Crossmann, 2012

Barn kan planlegge å lyve når de nærmer seg 10-årsalder

Det synes som løgn utvikles i tre grove stadier: (1) Rundt 2–3-årsalder forteller barn usannheter (magisk tenkning, fantasirikdom), (2) mens ved 3–4-årsalder av kan de skjul det som de har gjort av feil, regelbrudd osv., og (3) barn holder fast på riktigheten av løgnen som de har fortalt

- Ref.: London & Nunez, 2002; Ross et al., 2004; Talwar & Lee, 2002; 2008a; Talwar et al., 2002; 2004; Wilson et al., 2004

Løgn blir mer sofistisert i tråd med barns økende alder, deres kognitive ferdigheter, mentaliseringskapasitet og sosiale kompetanse

- Ref.: Heyman, 2014; Talwar & Lee, 2008b; Talwar et al., 2007; Vrij, 2002; 2005; Williams et al., 2016

Det er glidende overganger mellom det som er unøyaktigheter, overdrivelser, surr, tendensiøse fremstillinger, misforståelser, uriktigheter, usannheter, fabulering og løgn.

- Ref.: Everson & Sandoval, 2011

-
-
- Løgn kan defineres som å være en usann påstand eller erklæring fremstilt som en sannhet. Løgn foregår mellom mennesker når den som lyver, uttaler noe vedkommende vet er usant, men har til hensikt å få noen til å tro at det er sant.
  - Løgn er ikke det motsatte av sannhet, for usannhet er motstykket til sannhet. Løgnens motstykke er oppriktighet eller ærlighet. Man kan dermed si en usannhet uten å lyve, for man kan da være i god tro, være feilinformert, ha misforstått, feiltolket, være ført bak lyset.
  - Løgn er derimot intensjonal, i betydningen at personen vet at det som fortelles, er basert på uærlighet.

FABULERING

- Fabulering forekommer spesielt opp til 8 års alder, og ved alderdom/demens i en tidlig fase.
- Man vet A og C, men må dikte opp B for å få A og C til å henge sammen.
- Fabulering er ikke det samme som å lyve. Ved løyn ønsker personer å få andre til å tro på noe som ikke er sant. Fabulering er et forsøk på å få en fortelling til å ha konsistens.

The background features a vibrant, abstract composition of colorful splatters and dots in shades of blue, purple, pink, orange, and yellow, set against a white background. A dark, semi-transparent rectangular box is positioned in the lower-middle section, containing the text 'EPISTEMISK TILLIT' in white, uppercase letters. A thin yellow horizontal line is located below the text within the dark box.

EPISTEMISK TILLIT

EPITEMISK TILLIT OG EPISTEMISK MISTILLIT

- Epistemisk tillit og mistillit er foreløpig langt bedre utforsket i praksis/psykoterapi enn i forskning.
- Det viser seg at kvaliteten på foreldres mentalisering er knyttet til deres tilknytningsform, der omsorgspersoner med trygg tilknytning har kvalitativt bedre og et større volum av mentalisering, enn omsorgspersoner med utrygge tilknytningsmønstre.
- Siden nyansert mentalisering ligger til grunn for sensitivitet, så er det stor sannsynlighet for at denne foreldregruppen har barn som preges av trygg tilknytning.

-
- Barn med trygg tilknytning har i sin tur økt sannsynlighet for å utvikle nyansert mentalisering og karakteriseres av epistemisk tillit.

- Ref.: Bernier et al., 2014; Daley, 2013; Dayton et al., 2010; Smith, 2010

- Denne sammenhengen illustreres i figur. Motsatt, så finner man at foreldre med utrygg tilknytning har økt risiko for å ha svak, fordreid eller forstyrret mentalisering. Deres barn løper dermed økt risiko for å utvikle både utrygg tilknytning, psykososiale vansker, svak mentalisering og epistemisk mistillit.

Fonagy (2019) mener at epistemisk tillit kan oversettes til å være en kommunikasjonstillit.

Epistemisk tillit handler om en generell åpenhet for å ta andres perspektiver og la seg påvirke av deres oppfatninger og refleksjoner, enten de er foreldre, partner, venner eller kolleger.

- Ref.: Feeney & Thrush, 2010; Feeney & Van Vleet, 2010

Det er sannsynligvis den epistemiske tilliten som ligger til grunn for faktumet at barn med trygg tilknytning utforsker og lærer bedre enn barn med utrygg tilknytning

- Ref.: Fonagy et al., 2015

Det er gresk opprinnelse til ordet episteme: I ordbøker og leksikon defineres episteme som viten eller kunnskap. Det står i motsetning til doxa, som betyr antagelser. Episteme er en fornuftserkjennelse, mens doxa baseres på sanseerfaringer.

Barn med trygg tilknytning har jevnt over mer utforsking og lærer derfor mye justert i forhold til deres kognitive potensial. Barn med trygg tilknytning har et samspill med sine foreldre der de oppmuntres mer til utforsking enn det foreldre til barn med utrygg tilknytning gjør.

- Ref.: Whipple et al., 2011

Epistemisk tillit handler om en tillit til andres livserfaring og kompetanse, slik at personer lærer av andres erfaringer og utforsker deres synspunkter.

Personer med trygg tilknytning og epistemisk tillit utløser og nyttiggjør seg som regel godt den sosiale støtten i sine sosiale nettverk, og de har sterkere emosjonell nærhet med sine nærmeste, sammenlignet med jevnaldrende som har utrygg tilknytning og preges av epistemisk mistillit.

- Ref.: Fonagy & Allison, 2014; Fonagy et al., 2015; Simpson & Rholes, 2010

I veiledning / rådgivning / psykoterapi er arbeidsallianse / hjelpeallianse / terapeutisk allianse sentralt. Det handler om at alliansen som skapes mellom profesjonell og råde søker/pasient må ha tilstrekkelig kraft til å bære bearbeidings-, utviklings- og endringsprosessen personer skal gå igjennom.

Studier av voksne viser at de som har trygg tilknytning, i snitt skårer alliansen til profesjonelle som bedre enn det som de med utrygg tilknytning gjør.

- Ref.: Liotti, 2007; Smith et al., 2010

Likeså har voksne med utrygg tilknytning økt risiko for å avbryte rådgivnings-/psykoterapiløp sammenlignet med personer med trygg tilknytning.

- Ref.: Fonagy et al., 2019; Shorey & Snyder, 2006

Det er ikke gjort tilsvarende studier for barn. Epistemisk tillit eller epistemisk tillit og mistillit preger med andre ord arbeidsalliansen som personer utvikler til profesjonelle.

Epistemisk mistillit danner en sårbarhet for utvikling av psykiske vansker, fordi deres grunnleggende mistillit fører til at de holder en emosjonell distanse til personene rundt seg og derfor i liten grad lar seg berike av det som andre kunne ha gitt dem, blant annet i form av sosial støtte

- Ref.: Fonagy et al., 2015; Luyten et al., 2017

Referanser for bildene som handler om epistemisk tillit og epistemisk mistillit: Bernier et al., 2014; Daley, 2013; Dayton et al., 2010; Feeney & Thrush, 2010; Feeney & Van Vleet, 2010; Fonagy et al., 2015; Fonagy & Allison, 2014; Fonagy et al., 2019; Luyten et al., 2017; Simpson & Rholes, 2010; Smith, 2010

ET SAMARBEID

Samtalerekken som denne presentasjonen inngår i, er et samarbeid mellom RVTS Midt og Institutt for sosialt arbeid (ISA) ved NTNU.

Siri Leraand og Marita Sandvik er ansatt ved RVTS Midt.

Øyvind Kvello er ansatt ved ISA, NTNU.